

МОЛЬБЕРТ УМНЕ ТАРСАССАН...

Эпир виççён пёртăван

Яланах йывăрпа иртет юлашки урок. Ывăнса çитсен тимлех сёвёрелет. Учитель вара ачасен кăмăлне çёклеме, ывăннине сирсе яма яланах пелет. Акă вăл шкапран илемлё курупкасем кăларса кашни парта çине пёрер хурса тухрё. Арçын ачасемпе хёрачасен куçсем çалтăрла çиссе илчёс, тутисем йăл кулчёс. Такам чёре вай вёрсе кёртрё тейён.

— **А**й-уй! Мён чухлё кăранташ! — янăрарё Клава Егоровăн чёвёлти саси. — Тем тёсли те пур!
— Ёкерчёксем тăвапăр. Альбомăрсене кăларăр-ха, — хушрё вёрентекен ыра кăмăллăн.

Вёренекенсем альбомёсене парта çине усса хуричченех шарламасăр тăхтаста тачё хай. Вара тўрё лармаллине тепёр хутчен аса илтерчё.

— Мёнле ёкерчёксем тума пулать-ши çак самантра? — кăсăкланчё Клавăран юнашар ларакан.

Хёрача йăл кулчё те хай шухăшне пёлтерчё.

— Ёкер: кушак, сурăх, качака, хёвел, пёлёт, асамат кёперё... Кирек мён ёкерсен те — кăмăлна çёс кайтăр.

Класс шăпланчё. Пурте ёсе пикенчёс. Клава та алине кăранташ тытса упа сури ёкерчё. Яланхиллех, питё тăрăшрё вăл. Чăн та, ёкерчёкё куша илёртекенини пулчё. Вёрентекен те, авă, унăн ёсне чи лайăххисен шутне кёртрё. Ачасен умёнче мухта-са илчё.

— Тен, кайран пирён Клава чăн-чăн художник пулё, — терё хай те пёр телёнсе, пёр савăнса.

Арçын ачасемпе хёрачасем чăтаймарёс, Клавăна пыл хурчёсем евёр сырса та илчёс.

— Ах, кун пек упа сурина юмах кёнекинче асăрханăччё. Курăр-ха! Ку утаманăн вара çўс сыххи те пур-çке! Клава, пирён класра санран хитре ёкерчёк тăвакан çук. Маттур! — хăпартланчё Катя Андреева тантăшне ырласа.

— Манăн та Клава пек хастар пулас килет. Аттепе-аннене вун-вун хитре ёспе савăнтарнă пулаттăм, — терё Даниил Анисимов та.

...Çак асамлă самант пёрремёш класра пулса иртнеччё. Паян вара Клава Егорова сиччёмёшёнче ас пухать. Халё вăл унчченхинчен те пултаруллă. Юратнă Кристина аппашён, Кирилл шăллён сăнёсене шура хут çине куçарма кăмăллать. «Эпир виççён пёртăван. Виçсёмёрён те ятсем «К» саспаллирен пусланаççё», — тет хёрача хăпартланса.

Луиза **ВАСИЛЬЕВА**.

Йёпреç районё,
Кёлёмкасси.

Тема тăсамё 2-мёш стр.

Çырăнтару — 2017

«ХЫПАР» хаçата — КАШНИ ÇЕМЬЕНЕ

Хисеплё тăванăмăрсем! "Хыпар" хаçата
2017 сұлăн пёрремёш сурринче илсе тăмашкăн

юпа уйăхён 13-мёшёнчен пусласа

юпа уйăхён 23-мёшёнчен

ЙЎНЁ ХАКПА çырăнтармалли вунăкунлăх акци иртет.

Çак тапхăрта эрнере виçё хутчен тухакан

«ХЫПАРА» 522 тенкё те 78 пуспа **Индексё — В 4800/**

«ХЫПАР-эрнекуна» 255 тенкё те 90 пуспа **Индексё — В 8353/**

«ТАНТĂША» — 207 тенкё те 96 пуспа **Индексё — В 4802/**

«САМАНТА» — 160 тенкё те 68 пуспа **Индексё — В 3208/**

«ТЕТТЕНЕ» 126 тенкё те 42 пуспа **Индексё — В 3771/**

республикари кашни сыхăну уйрăмёнче е

почтальон урлă çырăнтарасçё.

Çырăнар "Хыпар" — туслă пурăнар!

"Хыпар" Издательство сурчё.

☺☺☺ Вёсё. Пусламăшĕ 1-мĕш стр.

Чĕмсĕр поэзи – ўкерчĕк

Клава Егоровăшăн рисовани урокĕ – чи юратни. Унăн ёҫёсенче тĕрлĕ пулам сăнарланнă. Уйрăмах сут ҫанталакăн кирек хăш вăхăтне килĕштерет хастарскер.

– Хĕлле, кĕркунне, суркунне кантăк ҫинче тавралах сĕмне ўкеретĕп. Ҫулла маншăн – юмах тĕнчи! Кирек аҫта ҫитсе, кирек аҫта пулса альбома тултарма пултаратăп. Кĕтү ҫўренĕ вăхăтра, вильяхсем лăплансан, каллех алла кăранташ тытатăп. Вăхăта ахаль ирттерес килмест-ҫке. Ҫулла сехечĕ-сехечĕпе шурă хут ҫине тĕрлĕ сăн кăларма пултаратăп. Тĕп сăнарĕ те тепĕр чухне хамах... Сывлăм ўкнĕ улăхра пĕс таран курăксене ҫара уран ашса ҫўретĕп. Йĕри-тавралла шăрчăксем сике-сике пыраҫҫĕ. Куҫ умĕнче тĕрлĕ чечек ялкăшаты: сарри, шурри, кĕренни, кăн-кăвакки. Инҫех те мар вĕрман, ял патне ҫитиччен, тинĕс евĕр хумханса выртать. Ҫавăнтан вара путене сасси чун-чĕрене савăнтарать. Тўпе илемлĕ, янкăр, чĕвĕлти кайăксен ушкăнĕсем асамлă сывлăша ҫуначĕсемпе вăр-вар касса вёсĕ-вёсĕ иртеҫҫĕ. Таҫтан хура пĕлĕтсем е ҫил-тăвăл килсе тухасса та, асар-писер ҫумăр ҫăвасса та кĕтместĕп. Эпĕ улăхпа утса мар, ҫĕкленсе вёсĕ-вёсĕ пыратăп. Таврара илемлĕ, кăмăллă, хаваслă. Ҫак илеме эпĕ хут ҫинче питĕ витемлĕ уҫса пама тăрăшатăп. Ўкерчĕк – чĕмсĕр поэзи, поэзи вара калаҫакан ўкерчĕк. Манăн ёҫсене юлташсем те хак пама пĕлесҫĕ, – тет хастар хĕрача хĕвел пек йăл кулса.

Кăҫал паллă летчик Алексей Петрович Маресьев суралнăранпа 100 ҫул ҫитнине халалласа районта ўкерчĕксен конкурсĕ иртрĕ. Ҫак амăртăва Клава тĕплĕн те тăрăшса хатĕрленчĕ. Хай ўсĕмри тантăшĕсен хушинче вăл пĕрремĕш вырăна тухрĕ.

– Маншăн Алексей Петрович – пысăк ҫын. Пурнăҫ шăпи аҫахласа, пуҫран лăпкаса ўстермен. Канăҫсăр ҫилсем унăн шухăшне аҫта кăна илсе ҫитермен-ши? Вăрҫара вара шăрăхне те, сиввине те, йўҫсине те, хурапа шурине те сахал мар тўссе курнă. Ирсе ташмана пула вăл хăрах урисĕр юлат. Анчах пуҫне усмасть, госпиталь хыҫҫăн каллех самолет штурвалĕ умне ларнă. «Хамăн хăрах урашăн, вăрҫа хирĕнче вăхăтсăр пуҫ хунă туссемшĕн таваратпах нимĕсене! Самани халĕ такана ҫинчи шыв пек пăтранса тăрат. Таврари пурнăҫран ниҫта та тарса пытанаймăн. Хам ума вилĕм тухса тăрас пулсан та пытанмастăпах. Юлташсемпе пĕрлех пулăп. Кунран лайăххи нимĕн те пулас ҫук», – тенĕ вăл сирĕппĕн чышкисене чăмăртаса.

...Тавралахра сёр-сёр пашал сасси илтĕннĕ, пулăсем шатартатнă. Ҫак хăрушă саманта пăхмасăр Маресьевăн самолетĕ хĕвел ҫутинче ялтартатса, пулă пек ҫаврăнса, ҫўлелле хăпарса кайнă. Унтан пĕр вырăнта ункă туса вёсĕе ҫаврăннă та, нимĕсĕсем ҫине бомба хыҫҫăн бомба пăрахма тытăннă. Чылай ташман пĕтнĕ вăл кун, совет салтакĕсем Алексей Петрович хастарлăхĕшĕн савăннă. Тĕлĕннипе пуҫсене пăркаласа хаваслăн калаҫнă.

– Хайшĕн те, ытти ҫамрăксемшĕн те таварчĕ, малашне те ирсĕрсене тĕп тăвĕ-ха, – хĕпĕртенĕ вёсем.

Ҫакă вăл паттăрлăх мар-и-ха? Эпĕ те ўкерчĕкре Маресьевпа унăн тўпере вёснĕ самолетне витемлĕ те курăмлă сăнарларам. Чăн та, ёҫĕм хама та питĕ килĕшрĕ. Ҫĕнтерўҫсене Шупашкара тўлевсĕр экскурсие илсе кайни маншăн тĕлĕнмелле парне пулчĕ. Пĕр кунта эфир аҫта кăна ҫитсе курмарам. Залив хĕрринче уҫалса ҫўрени, манаҫлă Атăл шывĕ ҫийĕн теплоходпа ярăнни, музейсенче тата ытти паллă вырăнсенче пулни нихăҫан та асран тухмĕ. Е тата телекурав ёҫченĕсем пирĕнтен интервью илни хăҫан та пулин манăҫе-ши? Киле мĕн тери хавас кăмалпа таврăнтăм тата! Пысăк ху-

© Клава чи сывăх тусĕпе – Катя Андреевăпа.

лара мĕн курнине шăллăма тĕплĕн каласа патăм. Вăл вара тимлесе итленĕ хыҫҫăн: «Аппа, манăн та сан пек хастар пулас килет», – терĕ кĕскен, – тет Клава.

Юрă-кĕвĕпе туслăскерсем

Егоровсен кашнин ячĕ мĕншĕн «К» саспаллирен пуҫланать-ха? Асли валли самантрах килĕшүүлĕ ят тупăннă-ха. Кристина.

– Эпĕ ҫут тĕнчене килсен вара мана анне Катя ят хурашăн пулнă. «Иккĕмĕш хĕрĕмĕрĕн те ячĕ «К» саспаллирен пуҫлантăр тетĕп-ҫке», – тенĕ вăл хай шухăшне палăртса. Анчах аттепе пиччĕшĕсем хирĕсленĕ. «Аннен суралнă кунĕнче ҫут тĕнчене килчĕ те, эппин унăн ятнех хура. Клава тесе чĕнес пĕчĕкскере... Хитре ят-ҫке», – тенĕ вёсем. Кирилл вара – пирĕн юратнă шăллăм. Ҫапах та аннен ёмĕчĕ пурнăҫланнă тесе шухăшлатăп. Ара, Катя ята килĕштернĕ-ҫке вăл. Паян вара манăн чи сывăх юлташăм – Катя Андреева. Пĕр класра вĕренетпĕр. Питĕ туслă пурăнатпăр. Вăл спортра чи хастаррисенчен пĕри. Уйрăмах сăмăл атлетикăра ҫитĕнўсем тавать. Вăл ҫирĕп кăмăллă пулни, йывăр вăхăтра сĕнў-канаш пани мана пурнăҫра хавхалантарать, вĕренўре ўсĕмсем тума пулăшаты, – ҫирĕплетрĕ хайĕн шухăшне тата савăнаҫне хĕрача.

Клавăн аппашĕ Кристина кăҫал вунпĕрмĕшĕнче вĕренет. Пушă вăхăчĕ ҫукпа пĕрех унăн. Патшалăх экзаменĕсене халех хатĕрленме тытăннă. Ялан вулаты, ҫырат. Тата ытларах ҫĕннине пĕлме тăрăшаты.

– Экономист е тухтăр пулас ёмĕтлĕ. Ҫапла, ҫутă ёмĕтĕмсем сунатлă. Анчах тăван шкултан тухса кайма вăхăт ҫитнишĕн чунтан кулянатăп. Пĕр класра вунпĕр ҫул вĕреннĕ туссенчен уйрăласси – чи йывăр самант. Тата та шутлаттараканни – патшалăх экзаменĕсем. Ирtnĕ ҫул ҫамрăксем епле пăлханнине аставатăп. «Апат та анмасть, ыйхă та килмест ҫав пăлхануллă вăхăтсенче», – тесе каланине пĕрре мар илтнĕ. Мĕнех, хамăр пултаруллă пулнине ун чухне ҫирĕплетсе парăпăр-ха. Ытти

ҫулсенчи ҫамрăксем пекех, – тет йăл кулаллă Кристина.

Тăваттамĕш класра ас пухакан Кирилл шăллĕ валли халех профессии тупса хунă Кристина Клава.

– Шкул ҫитмен ачасем Кирила питĕ юратаҫҫĕ. Сĕт шăлĕсене те аҫнах калартараҫҫĕ. Лешсем вара савăннипе тĕкĕр умне чупса пыраҫҫĕ те унта темченех хайсем ҫине пăхса тăраҫҫĕ. Пичĕсем йăл кулăпа тулаҫҫĕ. Ара, пирĕн Кирилл пĕчĕккисене питĕ юратать, вёсемпе кирек хăҫан та пĕр чĕлхе тупма пĕлет. Урамра пĕрле мечĕк хăвалаҫҫĕ е урахла вайă выляҫҫĕ. Каҫ пулсан та пĕр-пĕринчен уйрăласшăн мар тата! Ашшĕ-амăшĕ тухса чĕнмесен вырăнтан та тапранасшăн мар. Футболла аван выляты пулин те, эфир шăллăма медицина енĕпе ярасшăн. Ан тив, паян пурнăҫлакан ёҫне тепĕр темесе ҫултан та ҫаплипех юраттăр, – теҫҫĕ вёсем юратнă шăллĕ пирки.

Виҫĕ пĕртăван юрра-кĕвве чунтан юратаҫҫĕ. Ҫавăнпа шкулта е клубра иртекен уяв-концертсене кăмалтан хутшăнаҫҫĕ.

Яланхи киленёс

Лăпка вĕрман хыҫĕнче, хĕвеланăҫ енче, пĕлĕтсем армак-чармак каркаланнă. Ҫĕр тĕслĕ сăнарсем пур унта: ҫын кĕлетки те, виҫсĕн вёстерсе пыракан юланутсем те... Ҫавăнтах тата шурă пăс, ёрĕхтерсе иртнĕ лашасем хыҫҫăн ҫĕкленнĕ тусан пек, хуллен шуса, йăсăрланса, явăнса тăрат, унтан вёсенчен ҫўллĕ те чăнкă ҫыран пулса та тăчĕ...

Акă ҫўлĕрех пĕлĕт купи явăнса юхаты. Хура пĕлĕт кăшт шупкаланать, сарăлса ирĕлме тытанать, унтан, тăсăлса кайнă пĕлĕт катрамĕсем хушинчен хĕвелĕн ҫаврашки йăл кулса илет... Кулса илет те, ерипен каллех пытанать.

...Паянхи ҫанталака та шурă хут ҫине ўкерет Клава. Чун ыйтнине, савăк кăмал пулнине, килтисене, пĕрле вĕренекен тус-юлташне савăнтарас тенипе... Кассăн-кассăн вĕренекен ҫил унăн ҫўҫне варкăштарать, вĕриленнĕ питне уҫалтарать...

Луиза ВАСИЛЬЕВА.

Тантăш чăваш ачисен хаҫачĕ ● УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерствин, Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерствин «Хыпар» Издательство сурчĕ» Чăваш Республикин хай тытăмлă учреждениĕ. ● ХАҪАТ ИНДЕКСĔ: 54802 - (сур сула) - Чăваш Республикинче	● Редакципе издатель адресĕ: 428019, Чăваш Республики, Шупашкар хули, И. Яковлев пр., 13. ● «Хыпар» Издательство сурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă. «Чувашия» ИПК» АО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Чăваш Республики, Шупашкар хули, И. Яковлев пр., 13. ● «ЧУВАШИЯ» ИПК» ДИРЕКТОРĔ: Тел.: 64-24-01	● ДИРЕКТОР - ТĔП РЕДАКТОР М.М.АРЛАНОВ ● ТЕЛЕФОНСЕМ директор-тĕп редактор: 56-00-67 редактор, ҫырусемпе тата юнкорсемпе ёҫлекен пай: 28-83-86 шкул ачисен пайĕ: 28-85-69 спорт тата экологи пайĕ: 56-11-80 право, кăмал-сипет пайĕ: 28-83-89 факс: (8352) 28-83-70 бухгалтери: 28-83-64	● РЕДАКТОР В.ФЕДОРОВ ● НОМЕР ВУЛАВҪИ Л.ВАСИЛЬЕВА ● КАЛĂПЛАВҪА Н.ПЕТРОВА ● ЭЛЕКТРОН АДРЕС: e-mail: tantas@list.ru ● ПИРĔН САЙТ: www.hypar.ru	● ТИРАЖ 1178 экз. ● ЗАКАЗ № 3729 Пичете юпа уйăхĕн 19-мĕшĕнче алă пуснă. 4 627126 799906	Газета «Тантăш» («Ровесник») зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций (Роскомнадзор) – свидетельство о регистрации СМИ ПИ № ТУ21-00306 от 10.12.13 г. П ллăпа реклама материалĕсене палăртнă Пичете графикла 15 сехетре алă пусмалла, 14 сехет те 00 минутра алă пуснă.

ПЁР ШКУЛТАН ХЫПАРЛАССЁ

Кёрхи калейдоскоп

Нумаях пулмасть пирён школта кёсён класра вёренекенсем «Кёрхи калейдоскоп» ятпа станцисем хушшинчи вайа ирттерчёс. Ана Марина Валерьевна Кудряшова асла вожатый йёркелерё. Пулăшаканёсем – асла класра вёренекенсем.

Çак уява эпир тёплён хатёрлентёмёр. Пирён класс пилёк ачаран тăракан команда хатёрлерё, ят пачё, девиз та хушашласа тупрё. Çак хатёрленуре пире класс ертүси Екатерина Ивановна Григорьева та чылай пулăшрё. Эпир Настя Сергеевна Марина Валерьевна пулăшса тупмалли юмахсен станцинче пултăмёр. Командăсем маршрут хучёсемпе тёрлё ёссем пурнăсласа баллсем пухрёс. Пирён класс ачисем вара виçсёмёш вырăн йышăнчёс. Эпир уншăн питё савăнтăмёр.

Ульяна АНДРЕЕВА,
4-мёш класс.

Шупашкар районё,
Ишек школё.

САНУКЕРЧЁКРЕ: уяв хыçсăнхи самант.

Ёс хакне пёлсе ўсеçсё

Мён ёлёркен ашшё-амашё хайсен тёпренчёкёсене ёсё вёрентнё. Халăхран ун пек ачасем пирки «куршанак сыпăсна» тесе ытарлăн калассё. Раçсёй Федерацийён вёренту министрё Ольга Юрьевна Васильева та школ ачисене ёсё явăстарассине тёпе хумаллине палăртать.

Пирён вёренекенсемшён ку пёрре те сёнёлёх мар. Вёсене мён пёчёркен «куршанак» сыпăсна. Шкулта сулсерен 14 сул тултарнă ачасенчен ёс бригади йёркелессё. Кăшал сулла школ пахчинче тёрлё симёс лартса, акса ўстерчёс. Кишёр, хёрлё кăшман, купăста, сёрулми хайсен тухăслăхёпе чаннипех те савăнтарчёс. Бригада членёсем кёр мăнтăрёпе вёсене хаваспах пухса кёртрёс.

Пахчара хамёр вайпа ситёнтернё симёс школ столовайёнчи апатлану хакне те самай йўнетме пулăшать.

«Килёштерсе, кăмăлпах вай хураçсё ачасем», – тесе палăртать бригада ертүси, школ директорён сёмё Оксана Алексеевна Гурьянова.

Ырă, усăлла ёс туни, паллах, пархатарлă. Биржăран укча-тенкё тўлени те сарăксене тăрăшма хавхалантарать. Тепёр енчен ачасен ёс стажё те пырать-сёе. Куншăн аслисем те, ашшё-амашё те кăмаллă.

Екатерина ГРИГОРЬЕВА,
вёрентекен.

САНУКЕРЧЁКРЕ: акă вёсем маттурсем!

КОНКУРС ВЁСЛЕНСЕ ПЫРАТЬ

Икё алăра ёс вёрет

Шупашкарти Н.В.Никольский ячёллё професси колледжёпе «Тантăш» хаçат редакцийё ирттерекен «Рабочи професийё ялан хисепре!» конкурс вёсленсе пырать. Ёситес кăларăмра конкурса килнё тата хай-пёр ёспе паллашăпър!. Паян Хёрлё Чутай районёнчи Александра ИВАНОВА хаçат тусёсене хайён ёсне сёнет.

Манăн аппа Ирина ятлă. Питё ёсчен те маторскер. Су кунёсенче вай туман пёр ёс те юлмасть пулё. Пахчара темён тёрлё сырла ситёнтерет. Симёс тухăсё вара йăрансене тирпейлесё пăхса танинчен нумай килет. Сумкурăкран тасатмасан, вăхăтра апатлантармасан, кăпклатса шăвармасан шултра, сётёклё сырла та, тутлă кишёр те, хёвелпе каранса пишнё помидор та туса илеймён. Эпё ана юратса тата хисеплесё «Пахчаçă» тетёп.

Хам та аппана пулăшма тăрăшатăп. Чăвашсем «Пёччен кукаль симё, ушкăнпа ёс тумалайăх», – тесе ахальтен каламан сав.

Чăнах та, йышпа кирек мёнле ёсё те туххăмрах тумала пулать.

Александра ИВАНОВА.

Хёрлё Чутай районё.

САНУКЕРЧЁКРЕ: аппа сулла пахчаран тухма пёлмерё.

«Чăвашлăха аталантаракан чи лайăх школ»

конкурса килнё ёсене пăхса тухрёс

Çак кунсенче Чăваш наци конгресёнче «Чăвашлăха аталантаракан чи лайăх школ» республика конкурсне килнё ёсене жюри пăхса тухрё. Амăртава республикари 17 школ хутшăнма тивёсрё. Хальхи вăхăтра школсен тёп амăртăвён иккёмёш тапхăрё пырать.

Конгресан вёрентуле аслăлăх комитечён ертүси Геронтий Никифоров, Чăваш Республикин вёрену институтён наци вёренту центрён пуслăхё Ирина Степанова, И.Н.Ульянов ячёллё Чăваш патшалăх университетён профессорё Алина Иванова, И.Я.Яковлев ячёллё Чăваш патшалăх педагогика университетён доцентё Татьяна Денисова тата Шупашкарти 29-мёш школăн чăваш чёлхи вёрентекенё Вера Фомина конкурса янă ёсене тишкерчёс.

Жюри документсене пăхнă хыçсăн пилёк школа сулласа илчё. Кашни хайнеевёрлехёпе палăрарь: пёри эксперимент мелёпе тёрлё проекта респуб-

лика тата регион шайёнче туллинрех ёслет, тепри класс тулашёнчи ёсене ашшё-амашне хастар явăстарать. Виçсёмёшёсем вара вёрентекенсем ачасемпе пёрле чăвашлăхпа сыханнă тёрлё мероприяти ирттерессё. Суллахи вăхăтра ачасен канăвне чăвашлăхпа сыхантарса йёркелекенсем те пур.

Чи лайăх школа палăртас тёллевепе жюри сулласа илнё пилёк школпа вырăна тухса тёплёнрех паллашё, документсене сёнёрен тёрёслё.

«Чăвашлăха аталантаракан чи лайăх школ» республика конкурсён чыславё кăшалхи чўк уйăхёнче иртё.

Зоя ЯКОВЛЕВА,
Чăваш наци конгресён
пресс-служба ертүси.

САНУКЕРЧЁКРЕ: конкурс ёсёсене Г.Л.Никифоровпа В.А.Фомина тепёр хутчен пăхса тухассё.

ПĔТĔМЛЕТŪ

«Чăваш кенеки. Пултарулла ҫамрăксем» конкурс ҫентеруҫисем палла

«Чăваш кенеки. Пултарулла ҫамрăксем» амăртăва 57 ҫҫ килчĕ. Чăваш Республикин Етĕрне, Комсомольски, Вăрмар, Куславка, Красноармейски, Ҫемĕрле, Шупашкар районĕсенчи вĕренекенсем, Куславка, ҪĕрпŪ, Шупашкар школĕсенче ас пухакансем уйрăмах хастар пулчĕ. Пушкарт, Тутар Республикисенче тата Самар облаҫенче пуранакансем те пирĕн конкурса хастар хутшăнни савантарчĕ.

Чăваш Республикин информаци политикин тата массалла коммуникацисен министрĕ А.С. Иванов конкурса ҫапла рах хакларĕ: «...«Чăваш кенеки. Пултарулла ҫамрăксем» конкурс ачасене Чăваш кенеке издательствинче тухакан илемлĕ каларăмсенче вулама хистет, ҫав хушăрах ачасен пултарулахе аталантарма, ача пурнаҫа кертме майсем туса парать».

Пултарулахе амăртăвне ачасем ҫулсеренех хутшăнни, паллах, савантарчĕ. Кашни ҫҫ хисепе тивĕҫ. Анчах та тимлесе пăхсан ҫакна калама пулать: конкурса тăратнă 57 ҫҫрен 43-шĕ – ҫукерчĕсем. Кунта Шупашкарти 1-мĕш пуҫламăш школта вай хуракан С.Г. Ефимова уйрăмах тав тăвас килет. Вай хавхалантарнипе ҫулсеренех чылай ача ҫак конкурса хаваспах хутшăнать, ҫентеруҫĕ пулать.

«Юратнă кенеке пирки ҫырнă чи лайăх хайлав» номинацие пĕтĕмпе те ултă ҫҫ килчĕ, вĕсенчен иккĕшĕ ҫҫ /!/ чăвашла пулчĕ. Ҫур ҫул хушшинче пĕр кенеке те пулин вуласа тухса пĕчĕк хайлав та пулин шăрсаламалăх вăхăчĕ ҫителĕклек пулнă вĕренекенсен, анчах та... Ача-

сем тăван чĕлхепе ҫырнă кенеке сене вулаҫҫĕ-ши? Ҫак ыйту шухăша ячĕ.

«Юратнă кенеке пирки ҫырнă чи лайăх хайлав» номинацие Костя Иванов /Шупашкарти 47-мĕш школ. Ертүҫи – А.Н. Петрякова/, Милана Ларионова /Куславкари 3-мĕш школ. Ертүҫи – Л.Л. Кирбитова/ тата Наталья Егорова /Шупашкарти 1-мĕш гимнази. Ертүҫи – М.И. Ваку/ мала тухрĕҫ.

«Ача хатĕрленĕ чи лайăх кенеке» номинацие Полина Васильева /Шупашкарти ача-пăча пултарулахе центрĕ. Ертүҫи – Н.А. Васильева/, Вика Тяпкильдеева /Шупашкарти 151-мĕш ача сачĕ. Ертүҫи – Е.Г. Тяпкильдеева/, Ангелина Якунина /ҪĕрпŪри 1-мĕш интернат-шкул. Ертүҫи – Л.В. Александрова/, Диана Мердеева /Тутар Республикинчи Ҫĕрпел районĕнчи Матак школĕ. Ертүҫи – М.И. Ермолаева/ ҫентерчĕҫ.

«Кенеки чи интереслĕ самант» темăпа калăпланă ҫукерчĕ» номинацие кĕҫĕннисен хушшинче пĕрремĕш ыраша Дима Михайлов /Красноармейски районĕнчи Тракшкулĕ. Ертүҫи – Л.А. Голубева/, иккĕмĕш ыраша Люда Макарова /Шупашкар районĕнчи Кўкеҫ лицейĕ. Ертүҫи – Р.Г. Макарова/, виҫҫемĕш ыраша Шупашкарти пуҫламăш пĕлŪ паракан пĕрремĕш школта вĕренекен Алексия Сухарева, Софья Щербакова, Ксения Александрова /ертүҫи – С.Г. Ефимова/ ҫенсе илчĕҫ.

Вăтам ҫҫемрисен хушшинче 1-мĕш ыраша Даша Сурикова /Шупашкарти 1-мĕш гимнази. Ертүҫи – З.А. Ванюшина/, 2-мĕш ыраша Оксана Перцева /ҪĕрпŪри 1-мĕш интернат школ. Ертүҫи – Л.В. Александрова/, 3-мĕш ыраша

Чăваш кенеке издательствинче «Тантăш» хаҫат редакцийĕ ҫулсеренех ирттерекен «Чăваш кенеки. Пултарулла ҫамрăксем» регионсем хушшинчи конкурса пĕтĕмлетрĕҫ. Кăҫал вай улттăмĕш хут пуш уйăхĕн 1-мĕшĕнчен пуҫласа авăн уйăхĕн 30-мĕшĕнчен иртрĕ. Ҫҫсене чăваш кенеки сене юратса вулакан ачасемпе ҫамрăксем «Юратнă кенеке пирки ҫырнă чи лайăх хайлав», «Ача хатĕрленĕ чи лайăх кенеке» тата «Кенеки чи интереслĕ самант» темăпа калăпланă ҫукерчĕ» номинацисемпе тăратрĕҫ.

Ксения Григорьева /Ҫемĕрле районĕнчи Юманай школĕ. Ертүҫи – В.Н. Капитонова/ йышăнчĕҫ.

Аслăраххисен хушшинче 1-мĕш ыраша Жена Углова /Шупашкарти 62-мĕш школ. Ертүҫи – Л.П. Николаева/, 2-мĕш ыраша Нина Тарасова /ҪĕрпŪри 1-мĕш интернат школ. Ертүҫи – Л.В. Александрова/, 3-мĕш ыраша Вероника Ваганова /Шупашкарти Н.В. Никольский ячĕллĕ профессии колледжĕ. Ертүҫи – М.Е. Большакова/, Ксения Егорова /Шупашкарти 18-мĕш школ. Ертүҫи – Г.Д. Федорова/ тухрĕҫ.

Ҫавăн пекех Надя Макарова /Шупашкар районĕнчи Кўкеҫри «Ягодка» ача сачĕ. Ертүҫи – Р.Г. Макарова/, Еле-

на Егорова /Самар облаҫенчи Шунтал районĕнчи Палантай школĕ. Ертүҫи – Г.Л. Симцова/, Руслан Ванюшин /Пушкарт Республикинчи Михайловка школĕ /Дуван районĕ/. Ертүҫи – Л.А. Кириллова/ Чăваш кенеке издательствин ятарла парнисене тивĕҫрĕҫ.

Ҫентеруҫĕсене ҫук уйăхĕн 2-мĕшĕнче Шупашкарти Чăваш Республикин ачасемпе ҫамрăксем библиотекинче 13 сехетре чыслатпăр. Адресĕ: Иван Яковлев проспекчĕ, 8а ҫурт /«Газопровод» чарăнура анса юлмалла/.

Ольга ФЕДОРОВА,
«Чăваш кенеки.
Пултарулла ҫамрăксем»
конкурс координаторĕ.

«Юлташăрсемпе ан хирĕҫĕр»

Чан-чан юлташсен кайран ачисем те тусла пулчĕ тет.
Ҫак шухăш ахальтен пуҫа килмерĕ.

Муркаш районĕнчи Шатракасси школĕнче таваттамĕш класра вĕренекен Лена Константиновăпа Саша Андреевăнах илер. Ашшĕсем тусла пулнăран ҫемйисем час-часах пĕр-пĕринпе хутшăнаҫҫĕ, хĕрĕсем те школа кайичченех туслашнă. Тĕрлĕ ялта пуранни те чăрмав кўмест вĕсене.

– Саша – лайăх хĕрача. Мĕн те пулин пулмасан вай мана пулăшать. Кенеке е ручка манса хăварсан хайĕнне манпа пайлат, – тет Лена.

– Лена та мана яланах пулăшать, – тусне ырлат Саша та.

Хĕрачасен ашă сăн-питĕнче йăл кула ҫуталса илчĕ. Пĕр-пĕрне нухăш енчен те амсанмаҫҫĕ вĕсем, парта хушшинче юнашар ларма тивнĕшĕн чунтан савăнаҫҫĕ. Пурипе те вавават пулма, ҫыра чи малтан ыра енне асăрхама вĕсене класс ертүҫи Светлана Алексеевна Терентьева вĕрентет иккен. Вĕрентекенĕн кашни сăмахĕ ылтăн тупра пек туйăнать-ҫке.

Хĕрачасем иккĕшĕ те пултарулла. Саша, сăмахран, юра-ташша аста. Ялти культура ҫуртне кăмăлтан ҫўреккенскер концертсене таташ хутшăнать, «Пукане» юра питĕ илемлĕ шăрантарать. Апла пулин те вай дизайнер пулма ҫмĕтленет. Пуканесене хитре тумлантарма юратнăран аҫа ҫак профессии хайĕн валли тесе шухăшлат.

Лена юрлама тата ҫукерме юратать. Ҫавăнпах ҫҫсен артист пулма тĕв тунă пулĕ вай. Килте унсăр пуҫне тата таватă ача пур.

Ашшĕ-амăшне час-часах концерт лартса тĕлĕнтересчĕ шăпăрлансем. Пултарулла йыш ҫҫнине кура аслисем питĕ савăнаҫҫĕ.

– Эпир тусла пуранма хăнăхнă, ҫавăнпа килте пĕччен юласси питĕ шикленетерет мана, – чунне уҫать Лена. – Килти хуҫалăхра яланах тимлĕ пулмалла. Мĕн те пулин урăхлах пек туйăнсан тўрех аслăраххисене калатăп. Сăмахран, телевизор е холодильник пирки...

Сашăн вара аппăшĕ чылай ҫул аслăрах, ҫавăнпа та ҫҫсе ҫитнĕскерпе выляма аванах мар пек, унăн шухăшĕсем те ачанни пек мар-ҫке. Юрат-ха Лена пур. Икĕ тантăш тĕл пулсан хĕвел те хаваслăрах пăхнăн туйăнать.

Паллах, туссен хирĕҫсе илесси те пулать. Анчах чи кирли, ҫакна малалла аталанма памалла мар. Пĕр-пĕрне вăхăтра аялланма пĕлни паха. Тата, Ленăпа Сашăн шухăшĕпе, мĕншĕн ҫапла пулса тухине тавсăрмалла та пĕр-пĕринчен каҫару ыйтмалла. Хĕр пĕрчисем класри тантăшĕсене те ҫавнах вĕрентесчĕ, хăшĕ те пулин пуҫтахланнин курсан ача ас пама васкаҫҫĕ.

«Тантăш» вулаканĕсене валли икĕ тусăн самантрах ашă сăмахсем тупăнчĕҫ.

– Сывă пулар, лайăх вĕренĕр. Юлташăрсемпе ан хирĕҫĕр. Пĕр-пĕрне кўрентерсен тўрех каҫару ыйтар. «Тантăш» вулама ан пăрахăр, ача ҫыранса илĕр, – терĕҫ ҫҫне кура мар аслă пуплекен Ленăпа Саша.

Лариса ПЕТРОВА.

Муркаш районĕ,
Шатракасси школĕ.

Килешни кәна

Мәнле әнланмалла-ши әна?

Эпә 14 сұлта, вәл вара – 15-ре. Мана ан ятләр, тархасшән. Сәнү парса пуләшсәмәр. Вәл Валера ятлә. Сұлталак сұра каялла эпир унпа тәл пулаттәмәр.

Туслаха хамаха татрәм. Кайран сакәншән питә үкентәм, хамаха ун хысқан чупаттәм, анчах тинех нимән те тәваймән.

Икә эрне каялла каллах каласма пусларәмәр. Вәл мана ыталарә, халә те юратнине пәлтерчә. Пәтәмпех лайах пулеччә те... Валера урәх хәрпе сүрет тенине илтрәм эпә. Анчах вәл сакна йышәнасшән мар, пиччешә те ку хыпар суя пулнине сирәплетесшән. Эпә унпа ачаранах тусла, савәнпа та өнентәм. Валера мана ыталаса: «Пәчәк айванкашәм», – терә.

Анчах пәррехинче юлташәм Валера мана юратманнине пәлтерчә. Ыттисем вара пачах теләр майлә каласшә.

Пәр кунхине унпа усәлса сүреттәмәр. Сыв пуллашнә вәхәтра вәл яланхи пекех ыталасса кәтрәм. Анчах та сук! «Ну, ыталанатпәр-и?» – терә вәл. «Сана кирлә-и ку?» – терәм. «Пәлместәп, – пулчә хурав. – Ан силлен те, атя паян ыталанмәпәр». «Юрә», – терәм те эпә килелле утрәм. Сав қасқинех вәл: «Мән те пулин тәрәс мар пулсан қасар мана», – тесе сырса ячә.

Сакән хысқан чылайччен хутшәнмарәмәр. Валера сұхалчә. Шкулта та пәр-пәрне сывлаха сунма пәрахрәмәр. Вәл манран юри пытанса сүренән туйәнчә!

Нумай пулмасть вара унпа тата пиччешәпе усәлма кайрәмәр, манән хәр тантәшәм та пәрле пычә. Валера каллах мана ыталама пусларә, «Эпә курман чухне никам та күрентермерә-и?» – тесе ыйтрә, ман хысқанәх сүрерә. Эпә нимән те әнланма-стәп! Мән кирлә әна? Унпа чухне хама мәнле тытмалла манән? Мәншән вәл сәпла хәтланат? Тәп ыйту: сакә йәлтах вәл мана юратнине пәлтер-и?

Анечка ВАСИЛЬЕВА.

ПОЭЗИ ЫТАМӘНЧЕ

Юратура иккәленни –
Пуласлаха пәтме сунни.
Иккәленү күрентерет,
Унпа куллен йәшәтә чәре.

Иккәленүн чыс-сумә сук,
Вәл шанчәка сәс пәтерет.
Савәнпала та савнә чух
Ялан өнәүпе сүре.

Георгий ЕФИМОВ.

Ку истори сұлталак каялла пулса иртрә. Эпә саккәрмәш класра вәренеттәм, вәл вара – 10-мәшәнче. Пирән шкулта кам миҫе сұлтине ытлашшиех пәхса тәмасшә. Вунпәрмәшсемпе шүтлекен пилләкмәш класс ачисене те, саккәрмәш класс хәрачисемпе каласакан вуннәмәш-сене те курма пулат. Шкул сывәхәнче кафе пур. Уроксем хысқан та, канмалли кунсенче те эпир унта шкуләпех сүретпәр. Сав кафе кәмәллакан ачана тәл пулма пәрре те йывәр мар. Мана икә сұл асләрах каччә киләшет. Вәл сүлләскер, сарә сүсләскер, қавак қусләскер, ыра қәмәлләскер. Сиччәмәш класс хәрачисем те, вунпәрмәшрисем те ун хысқан чупатчә. Шанмалли питех суккине аван әнланаттәм: эпә илемлә мар, манпа интереслә те мар, нумай

вуламастәп – питә сәпайлә хәрача. Пәлтәр кәркунне хәйне урәхларах тытма пусларә. Ман сума пырса ларат те каласма пуслат, курсан сывлаха сунат, унтан киле әсатма та тытәнчә. Сәпла пәчәккән-пәчәккән туслашсах кайрәмәр. Вәхәт иртсен киләштернине пәлтерчә. Эпә те әна хамән туйәмсене усса патәм. Анчах эрне те иртмерә, вәл мана қасә-клантарма пәрахрә. Әна улталас мар тесе эпә пәтәмпех әнлантарса патәм.

Халә әнланатпә: тәлләв пурнәсланас патне ситсенех вәл мана қасәклантарма пәрахат. Теләр каччәпа та сак сәлтавпах каласма пәрахрәм. Мән тумаллине те пәлместәп. Сакәншәнах хама питә япәх туйәтәп...

Лена ИВАНОВА.

Сәнтәрвәрри районә.

Хәрачасем мана курайми пулчәс

Пурне те салам! Хамән пурнәсри пәр историе каласа парас килет. Эпә арсын ачапа каласма пусларәм. Вәл саккәрмәш класра вәренет, эпә – сиччәмәшәнче. Вәл нумай хәрачапа каласнә, шкулти чаплә каччә. Коридорта хәрачасем кашнинчех пәшәлтатнине илтәтәп: «Ку Димән хәрә-и? Аха, савә...» Сәпла кашни кунах. Вәл ман пата пырсахах хәрачасем ман сине куҫ айән пәхасшә. Эрне каялла Дима мана киләштернине пәлтерчә. Әнер пәрремәш хут каласрә. Малтанах сәмах хушма хәтланатчә, анчах эпә вәтәннипе пәрәнса утаттәм. Мана курайман сын нумайланчә. Мән тумаллине те пәлместәп. Сәмах май, унччен каласман хәрачасем те манпа хутшәнма пусларәс халә. Тата сав каччә вәрентекенпе пәрлех пирән класа кәрсә қаят, ман сине пәхса тәрәт те тухса утат.

Каләр-ха, тархасшән, мәнле пулмалла-ши сак лару-тәрура?

Елчәк районә.

Света И.

Юрататә е юратамәсть?

Эпә тәххәрмәш класра вәренетәп. Сак сұлталак ыттисенчен пач урәхла пуласса кам пәлме пултарнә? Мәншән тесен пирән класа сәнә ача килчә. Вәл мана түрех ыттисенчен урәхларах пек туйәнчә. Әна пәрремәш хут курнине паянхи пек ас тәватәп. Пәлү кунәччә. Пирән куҫсем пәрремәш хут тәл пулчәс те вәсенче хәйне евәр хәлхем сұталса илчә.

Вәл пирән класа түрех хәнәхрә, пуринне те туслашрә. Малтанхи кунсенче сав каччә ман сине куҫ илмесәр пәхнине асәрхама пусларәм, хумхансах кайрәм. Пәр-ик хутчен вәл ман пата пырса алгебра пирки темән ыйтрә, сав вәхәтра куҫран пәхсах каласрә.

Унтанпа уйәх иртрә. Халә вәл ман сине унчченхи пек пәхмасть. Эпир пәрпәринчен инсә мар пурәнатпәр, савәнпа шкултан киле пәрлех утатпәр, тем пирки те каласатпәр. Анчах вәл ман сиччен мән шухәшланине халә те әнланма-стәп... Темәнле туйәмсем пурах пек, иккәленместәп.

Вера ИЛЬИНА.

ӘСЛӘ КАЛАНӘ

Хәв юратнә вәхәта аса илсен унтанпа урәх нимән те пулса иртмен пек туйәнәт.

Франсуа МОРИАК.

Хәшә-пәри кәлчечеке йәпписемшән үпкелет. Эпә вара йәпписене кәлчечекшән тав тәватәп.

Альфонс КАРР.

Никама та юратман сынна хәйне те киләштерекен сук.

ДЕМОКРИТ.

Этем пурнәсән тәлләвә – сынсене пуләшасси, вәсен пурнәснә хутшәнасси, яланах алә пама хатәр пуласси.

Альберт ШВЕЙЦЕР.

Теләйрен пурнәс тәлләвә туса хумасан кәна сынсем хәйсене теләйлә туйма тытәнәс.

Джордж ОРУЭЛЛ.

Хутшәнүра сәнтерүсә е выляса яракан сук. Икә енә те е сәнтерет, е выляса ярат.

М.Е.ЛИТВАК.

Туллин юратма пултарақан сын хәйне те юратат. Вәл ыттисене кәна юратаят пулсан, эппин, юрату мәнне пачах пәлмест.

Эрих ФРОММ.

Лайах хутшайну варттанлахе

А сарханя пуле, пирентен перисем ыттисемпе сямалланах пер челье тупассе, теприсем вара хайсене печеннен туйса айккнерех суре м тарашассе. Меншен сапла пулса тухать-ши? Хутшайна юратман ачана ушканра йывартарах-ске. Апла менле пулмалла? Психологсем сак ыйтава тахсанах хуравлама хатер ентё. Малалла – чи анла сарална сенусем.

1. Хавна лайахрах пелме тараш. Кашни сынрах менле те пулин пахаллахла ен пур, хавра та савнашкаллине тупсан танташусем сан патналла туртанма тытанёс.
2. Тепер сыннан шалти тенчине туйма пел. Каласу вахатенче санпа пуплекене касаклантарма пултаракан ыйтусем пар.
3. Кашниех хисепе тивес, сакна асра тыт, меншен тесен вал – сын. Ыттисенчен мен кететен, хав та весемпе саван пек пул.
4. Тепер сынпа касаклан. Унан паха енесене курма верен.
5. Юлташун печек фитменлехесене ан асарха. Ан ман, ун пекисем санан та пур.
6. Шуте анланма верен. Эсе менле кураннинчен е веренуре менле ёлкёрсе пининчен кам та пулин кулма пахсан сакна шутпе иртгерсе яма тараш.
7. Юлташна итлеме, каласава тытса пима верен. Печчен кана савнашани те килешусер.
8. Пултарулла шухашлама верен, менле те пулин касакла ёпле аппалан – сакя сынсене сан патна илёртет.
9. Юлташу санран сивеннине тутан пулсан сав териех ан кулян. Шухашла: тен, эсир иксёр те улшанна, уссе ситне, саванпа уйралатар та. Сенё тус тупма пулать. Чан-чан юлташ кана пурнас таршшепе санпа перлех юле.

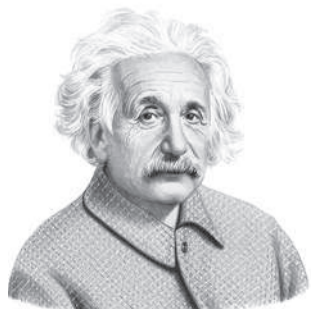
Палла сынсен йывар ачаллахё

Александр Пушкин перремеш саввине пилек султа чухне французла сырна, саваншан аппашё унран кулна. Лицейра веренне вахатра та малтанлаха саввисене питех мухтаман. Иличевский, унпа танлаштарсан, сивеч асларах тата рифмалама астарых пулна. Лицейран веренсе тухма вахат ситсен пурте анланна: Иличевский – рифма асти кана. Саванпа та уяв саввине шапах Пушкина сырма шанна.

Элтон Джон ача чухне музыка академийен ятарла урокесене суренё. Унта ана пултарусар сын тенё. Вал пултарулахра мен те пулин тивесесе амашё кана ёненё.

Альберт Эйнштейн ватанчак, юлхав, каланине час анланман ача пулна. Каласма та йыварран веренё. Учителсем мен тумаллине пелмен, ашше-амашё пепкин астанешен кулянна. Перрехинче хай тенчери чи палла сынсенчен пери пулнине пелсен Эйнштейн питё теленё. Унан ике правило сес пулна. Перремешё – нименле правило та кирле мар. Иккёмешё – ыттисен шухашне мала ан хур.

Тулли келеткерен ватанатан-и?

Усем тапхоренче эфир улшанатпар, саванпа камал-туйам выляса танине йеркелле пулам тесе йышанмалла. Тулли келеткеллисем вара тата ытларах куляна укечсе. Анчах пурте мар. Перисем тулли келеткинчен ватанассе пулсан, теприсем хайсене ыттисемпе тан, ирекле туяссе, саванасла куранассе.

Йеркелле йыварашлисем туллисене анланмассе. «Эсе терес мар апатланатан, спортпа тусла мар. Санан сыва пурнас йеркине паханма пуламалла кана», – те ссе весем. Анчах та сакнашкал савнасене пула чунра айап туйамё суралать. Йывараша сухатма саван пек сямал пулсан меншен-ха тенчере самар сын нумай? Паллах, ку шухашпа перле тарыху та, курену те, шанманлах та килет.

Кула хысене мен пытанна?

Чылай сын хайен яланах кулмалла, саванасла куранмалла тесе шухашлать, чунне шекё кашланан туйансан та. Паллах, хаш чухне хаваслах маскине те таханма тивет. Анчах та сынсем саванасла куранма тарашна чухне, куренме тата тарыхма ирек сук тесе шухашланя вахатра хайсен чан-чан туйамесене «череллех сёр айне чавса чикессе». Сакя малашлахра аван мар витём курё.

Ялах камал-туйам /тарыху е курену/ саварса илсен чаран та хавантан: «Меншен тарыхатип /курнетеп/ эпё?» – тесе ыйт. Вара сакя менрен пуланнине анланма тараш. Атте-аннепе /юлташпа, верентекенпе, психологпа/ чуна усса каласчи камал-туйама лайахлатма пулашть. Чи кирли, сана итлекен, анланакан пултар. Хавна улталасан, туйамна йышанмасан унпа керешме йывартарах. Паллах, туйамсем сынчен тепер сынна каласа пама сямал мар. Саванпа та кун кенеки пуласа унта сырса пима юрать. Укерни е урах киленёс тупни те хавна анланма пулашть.

Менле пулмалла?

Юратна ёпле аппаланни пурнаса сямаллатать. Сывахри сынсем сан патналла туртана ссе, меншен тесен сирен перешкел касаклану, теллев. Малашне весем сана лайахрах пелме, ситенёусемшен саванма тытанёс, келеткун йыварашне вара асархамёс те! Тепер утам – шулти пер-пер кружока сырнанаси.

Илемле тата хайюлла сынсен те сенё вырана лексен именулёх туйамё суралать. Саванпа та ханыхма сямалрах пултар тесен пер-пер сенё ёсе юлташпа перле пулан. Кайран вара печчен чухне те хавна аван туйма тытанан.

«Эпё юлташ хутне кетём. Вал тулли

келеткелле. Перрехинче эфир лавккара тумтир суйлаттамар. Сутуся юлташампа питё канттам каласре, меншен тесен лавккара ана юрахла тум сахалччё. «Мана кунти япаласем килешмессе. Кайрамар кунтан, мен те пулин лайахрахине тата хаклахрахине тупса туянапар», – терём эпё». Елайна, 15 султа.

Хута кеме пултаракан пер-икё юлташ пурри питё аван.

Санран кам та пулин: «Мантаркка!» – тесе кулать пулсан хавна сапла кала: «Манан келетке виши хама та килешмест. Анчах та эпё ыра тата интересле сын». Хавна курентерекене вара сапла хуравлама пултаратан: «Мана та хаман келетке йыварашё килешмест, анчах аса илтернешен тавтапус».

Санран кам та пулин витленё чухне тарыхавна чарма тараш. Унсаран курентерекене сакя килешсе кайё, вал сана тата ытларах варштарма пикенё. Хутеленме пултарайманнине анлансан шул психологёпе, верентекенпе е асуаннупе канашла, ыттисем курентерне вахатра сурална камал-туйампа менле керешмеллине ыйт. Вара аслисем санан кулленхи пурнаса анланма тытанёс.

Хавна хакламалла

Пуламаш утам – хавна юратаси. Келеткешен кулянатан пулсан пултарулах енесене тата ситенёусене асарха.

Тепер меслет – теллев лартса ана пурнасласи. Келетке йыварашне сямаллатас тесен кулленхи пурнасна улаштарма теллев ларт, килограммсем сынчен кана ан шухашла. Печкшерен пуслани аван. Савнахран, эрнере пер кун та пулин сыва пурнас йеркипе килешуллен апатлан.

Хавна ёненме сывах сынсен хавхалантаравё те пулашть. Мен туйнине каласа пар весене, пулашусар юлман. Тухтаран сену ыйтни, теллеву патне ситес ёсри анасавусене пелтерни выранла. Весем сана анланма тата пулашма тарашёс.

Депресси

Хавна хакласи тата шанаси чаксан чуна кашлакан килограммемпе керешме йывар. Саванпа тулли келеткеллисенчен чылайашё депрессие керсе укет.

Камал-туйаму сав тери япахланчё пулсан хавра пытарса ан пуран! Вилём е хав сине алё хурас шухашсем канас памасан асу-аннупе е хав шанакан сынна пелтер. Паллах, ытлаши килограммемпе пуранма йывар. Анчах телей ун сынче кана тытанса тамасть. Саванас салтавё чылаях. Ырри-не тата хавна шансан пур йыварлаха та сентерме пулать.

www.kidshealth.com сайтпа уса курса хатерленё.

Ҙамрәкләх сасси

пёрле пайлаҗсә. Хәйсем киләштөрөкөн сәпәс юрасене те аса илессә тепёр чух.

Пёррехинче, кәрхи амәр кун, җанталәк тәруках сивәтрә, сумаь пёр чарәнми пёрәхрә. Каҗа хирәс вара йёпе юрпа хутәш вәтә пәр сума пуҗларә. Сапла кәтмен сәртән ситнә сүт җанталәк инкәкә ял-хулана самантрах пәр тыткәнне саклатрә. Йываҗсем сулҗа тәкса та ёлкәреймен тата. Хәрушә синкер хуҗрә-ватрә, аврә-пәврә вәсене.

Пуҗне уснә вәрман шавламасәр ларать. Черченкә икә хура-на паллама та май сук: пёрин тәрри хуҗалса аннә, тепри, кәвен-те пек авәнни, ун сүмне тәршәннә те кәс-вәс тәшәрәлессән питә тунсәхлән куранать. Ачасем вәсене сав тери шеллерәс, кашнинче чарәна-чарәна ачашларәс.

җанталәк кәмәлә темиҗе кунран сәмселчә. Шелсәр сумаь майёпен ләпланчә. Йәлтәркка пәр ирәлнәсәмән йываҗ-курак сәмәллән сывласа ячә. Анчах шартлама хәл те нумай кәттер-мерә...

Сусәрланнә икә хураь хаяр сивәсене, кәра сәлсене сирәппән тусрә. Кәсәх хаваслә суркунне ситрә. Тәнче чәрәлет! Илемпе тыткәнлать.

Амәшә пәпкисене сүпәрланә евәр хәру хәвел ачашларә те ачашларә туслә хураьсене. Вәсен сәнә, шупка симәс сулҗаллә капәр тумә, унән сүтинче ылтән хәмлән сәсә йәл-йәл йәлтәртатрә. Суран та майёпен пирчәрә. Кәштахран вара хураь тәрринче сәнә хунав вай илсе сәкленчә. Патваррән кармашрә янкәр тупенелле вәл. Иртен сүрен те, шул саккипе сывпул-лашма хатәрленекен яшсәмпе хәрсем те – пурте хавхаланчәс сукмак хәрринчи хураьсен хәватлә әнтәләвәпе.

Пёр ирхине вара шап-шура кәпәллә хәрсәмпе каччәсем сүтә шуҗамән эрәшлә тәррине, сар хәвел хәмләнсе сәкленнине курса савәннә хыҗсән юратнә хураьсем патне утрәс.

– Ыра кун пултәр, паттәр та чыслә хураьсем! – вәрман, уй-хир, юханшыв урлә янәрарә сәмрәкләх сасси. – Пурнәс сулә пире кирек әста илсе сәтерсен те эфир сире ниҳәсан та манмәпәр!..

Лидия САДУЖЕ

Пахчара ёҗлемелле

Пәчәкленчә ман пушмак,
Шәлавар кәске.
Тен, әп ытлашши шыҗмак,
Кураьнмасть кәсье.

Хәвәртрах начарланас,
Вәхәчә тусмест.
Әх, сәсәчә ананас, –
Пахчара усмест.

Су ярсассән тутләрах
Вир пәтти, чәнах.
Тәвар кайрә нумайрах,
Сунтарать анча!

Пылак чей ёҗсәс пулать,
Унсәрән май сук.
Асатте ләх-ләх кулать:
– Ан кулян, Ваҗук!

Пахчара ёҗлемелле
Санән ытларах.
Унтан кишәр сәмелле,
Вәл – усәлләрах.

Ял сывәхәнчи симәс вәрман капәррән куранать. Унән сүмәпе тәсәлакан вәрәм сулән сулахай енче, авка-ланчәк сукмак хәрринче, сәнсәшке икә хураь ешерет. Алла-аллән сәвәтәннә йәкәрәшсәм тейән вәсене. Икәшә те пёр сүлләш, яштака, вәрәм сивәтлә... Шап-шура вуллисен тасаләхә ёлкәкән тавраләха сүтатса пушшәх чун-чәрене тыткәнлать.

Аслә классенче вәренекен хәрсәмпе каччәсем, күршә ялти вәтам шула сав сукмакпа сүренә май, сәнаса-пәхсах тәраҗсә чиперкәсене, ыра кун сунмасәр иртмәсә. Пәхмасәр вәренме панә сәвәсәмпе те чи малтан вәсене сәвәнтәрәт хәшә-пәри. Леонид Ландышев та пёринче юлташәсен умәнче хәйне сапла майпа тәрәсләрә. "Натали кәпе тәрлет. Кам валли сав тери хитрәлетет Натали?.." Питә әнәслә, пёр такәнмасәр каларә вәл. Учитель урокра "5" пәлләпа сәвәнтәрчә әна.

Уроксем вәсәләнсен киле утнә май сәмрәк хураьсен сул-хәнне ларса каласма та юратасә туссем. Вунпәрмәш класри Таюка Анук унта икәшәх чухне вәсен ләпкә кашлаве, тәлек юррине итлесе киленәсә, хавасләха, тунсәха, йывәрләха

Ус те эсә маттур пул

Ай, Дарина, пәчәкскер,
Халәх эсә маттурскер.
Пул уссен тата маттур,
Санпа пәрлех пултәр Тур!

Парне

Пәнтәр-пәнтәр балалайкән
Сасси лайәх-сәке, таван.
Вәл, пәлетән-и эс, тусәм,
Виҗә хәләхпех пуян.

Магазинта куҗ илместчә
Ун сәнчен анне ялан.
Туянма мөхәл сәтменччә
Кәсийи сүхе пулнәран.

Балалайка пәнтәр-пәнтәр
Янәрәтәрчә ялан.
Лайәх парне сана пултәр
Тетәп әпә те чунтан.

Савәннәс юрри

Санән паян пәллә кун –
Икә «пилләк» илнә кун.
Халә шәпах та сәвәнпа
Сәвәнәтпәр-сәке санпа.

Уяв пултәр паян
Сәвәнма кәмәлтан.
Юрататпәр сана,
Ыр сунатпәр кәна.

Лайәх сывләхлә пул,
Сәвәнса ялан кул.
Ёмәр-ёмәр пәрле
Эсә пул пирәнпе!

Шупашкар.

Юрий ПЕТРОВ.

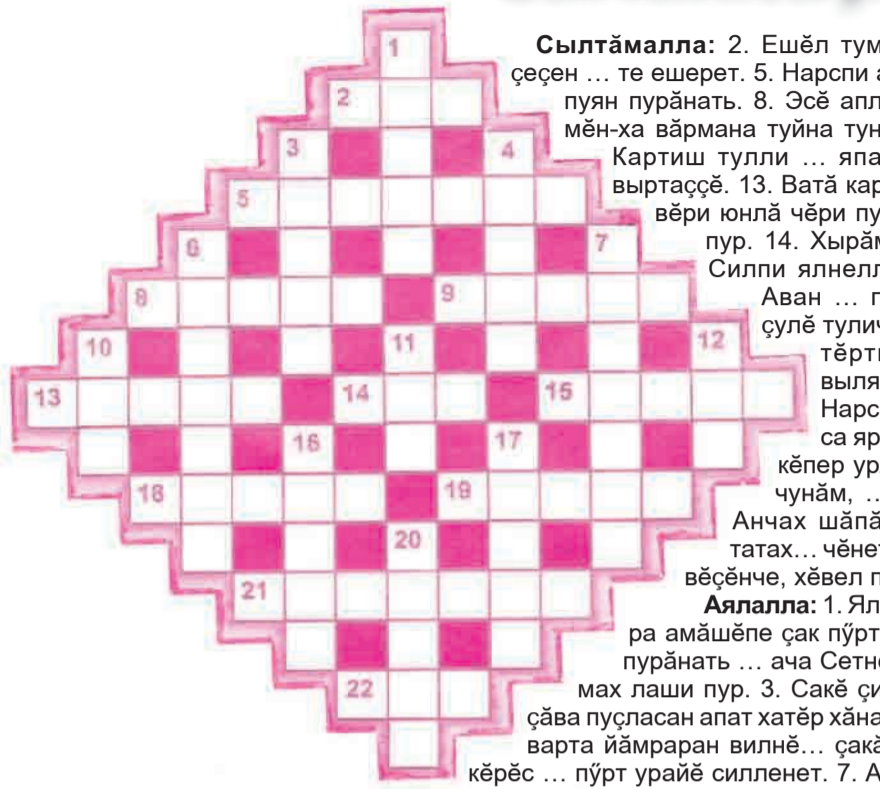

Ака уйәх вәсәнче
Йәлт тасалчә укалчә.
Васильевсен киләнче
Сәсә пачә сәк ача.

Сәвәннипе амәшә
Ашә куҗсүль кәларчә.
Тата ашшә Волочә
Тәпәр-тәпәр тутарчә.

Эс, Дарина, «Божий дар»,
Чәвашла эс «тур пани».
Пәрмаях сассуна пар.
Сан сассу халә – каласни.

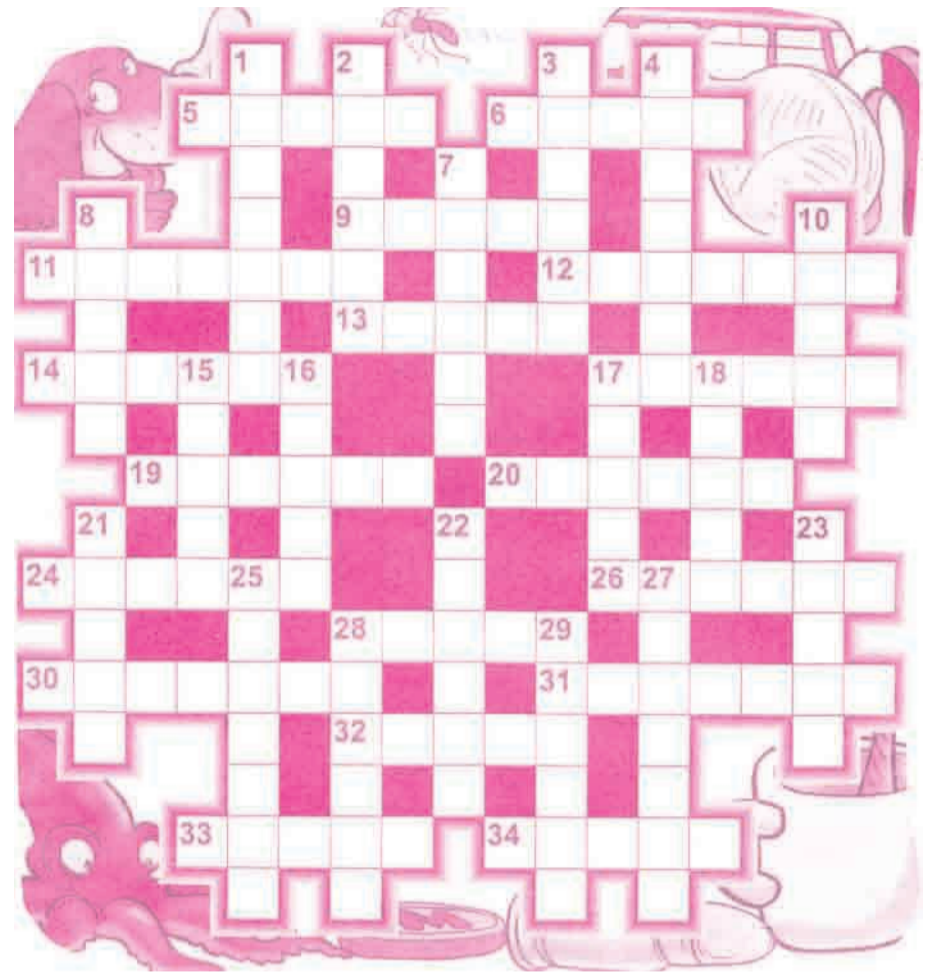
Сәмахкашмайшем

ХАВАСЛА САМАНТ
2016

Сылтәмалла: 2. Ешәл тумтир тәхәнәт, сәсен ... те ешерет. 5. Нарспи ашшә ... сәрме пуян пурәнәт. 8. Эсә апла Сетнерпе ... мән-ха вәрмана туйна тунә сәртенех. 9. Картиш тулли ... япала купаланса ырташсә. 13. Ватә карчәк амәш пур, вәри юнлә чәри пур, икә ... алли пур. 14. Хырәмә ... выснипе Силпи ялнелле пәхәт. 15. Аван ... пурәнәс хәрән сүлә туличчен. 18. Е пир тәртме ларәт те ылянтарәт ... 19. Нарспи юрри: асатса яр, ..., асатса яр, кәпер урлә қағарса яр, чунәм, ..., эсә пур. 21. Анчах шәпәрсә хәләхсәр татах... чәнет. 22. ... уйәхән вәсәнчә, хәвел пәхрә ашәтса.

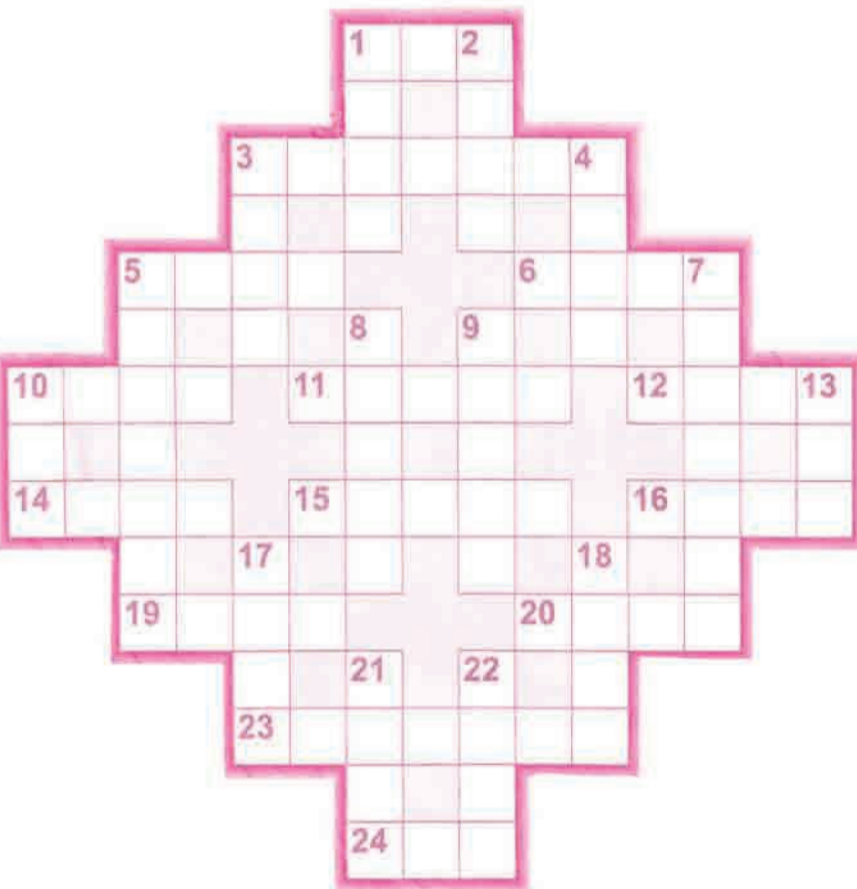
Аялалла: 1. Ял вәсәнчи тукаса ра амәшәпе сәк пуртре Сетнер ача пурәнәт ... ача Сетнерән пәр урхәмах лаши пур. 3. Сәкә сәнчи кушакә ... сәва пусласан апат хәтәр хәнәшән. 4. Кантәр варта йәмраран вилнә... сәкәнса. 6. Кәрәс-кәрәс ... пурт урайә силленет. 7. Ав, ав хәрү мән каләт, Сетнер шуйттан ..., хәрү сине сур әнтә. 10.

Юрә кайса пәтнәрен тухәт курәк ... сәра. 11. Е ... тәртме ларәт те ылянтарәт әсине. 12. Сәк ... сын Михетер тивәслипе мухтанәт. 16. Хәвел ... қағ пулсан паян туя ларташсә. 17. Суркуннехи пылчәк та ... сәмсә туйәнәт. 20. Урам тәрәх сыннисем ... пекех уташсә.

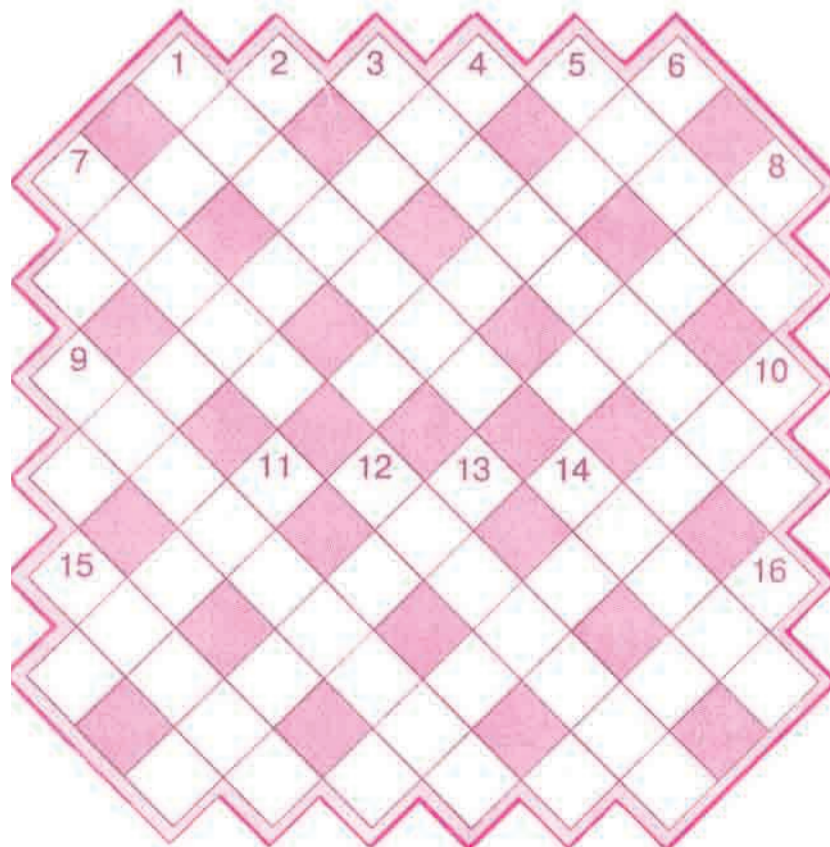
Сылтәмалла: 5. Михетерпе карчәкне пурте утрәс пытарма. Аслә ... хәямат, вишә виле шәтәкра. 6. Сүлле ... пусәнчә Сетнер тәрәт сүтәлса. 9. Хутәш раса сынни. 11. Хәл кушсүлә шавласа юкса кайрә... 12. Сетнерпе пехилләр савән чухне тин вара әмәр пәрле ... 13. Суртсем тавра кил ... чул хүме пек сәвәрнә. 14. Хура ... сар сәләк, шурә чәлха-сәпата пит киләшет кәрәвә. 17. Нарспи сәмахә: Арәм пулнә пусәмпә киле пырса тәрәп-и? ... качча кайсәссән, татах асап чәтәп-и? 19. Сәсенхир те ... илемәпе мухтанәт. 20. Ялти тантәш-тәвансен пирәтәпә ярәнәт, икә пысәк ... ра тәрлә апат пәсланәт. 24. Пирән сәкәр-тәварсем пулчәр сирән ... 26. Михетер сәмахә: Силпи ялә әмәрне ун пек ... кура сук. 28. Чәваш ачисем хаҗачә. 30. Хучәс әна пытарса, тәпри тавра шәшкәрен сәтан лартрәс ... 31. Питне сәватә, шәләнәт, вәйяа тухма ... кәкәрә сине сәкәт. 32. Ырә вәчә киләнчә туйне турәс ытлашши тепәр ... урамра турәс ялта вәйкили. 33. Хучәс әна пытарса тәпри тавра шәшкәрен ... лартрәс сәвәрса. 34. Нарспи сәмахә: Уссе ситрәм, аттене пәр сүл кәт-ха ... те, атте вәрсә пәтерчә, анне сүсрен сәтәрчә.

Аялалла: 1. Силпи чәваш яләнчә юр ирәлчә ... 2. Маттур пуса каччисем вәйран тухса сикәсә, вәсем хысән хәрәсем ... әпе сәтәсә. 3. Аслә Силпи яләнчә ... ятлә хәр үсет. 4. Чупса сүрет урамра кәвентине утланса ача ылять ... 7. ... ларәт вәлтапа йәпәрт-япәрт пуллине улталасән әманпа. 8. Нарспи әсә. Пәтрә чәваш әмәрә ... сәнчен тәрас сук. 10. Карчәк сүрет киләнчә сәкәр ... хәтәрлет. 15. Юмәс патәнчә: киләшрә леш старикки ... чәлха, пәр кәпе пама пулчә карчәкки. 16. Эстони республикинчи хула. 17. Юмәс патәнчә: ашә ... калакан Сетнер амәш пулнә-мән. 18. Силпирә: әсән чәваш ... пек юрла-юрла әс тәватә. 21. ... тулли тыррисем тәкәнәс пек тәрашсә. 22. Аван иртрә пурәнәс хәрән сүлә туличчен, ашшә килне ... 23. Пәчәк ача сине ыйтни. 25. Михетерә сәратнә пәр япала та хәварман, сәр сәтманә вәрәсем ... та хәраман. 27. Эрех тесен әс сынни нихәшне те тиркемест, вәхәчәпе ... вәхәчәпе әсәпәр. 28. Кәмакара хытә ... сәкәнса тәрәт. 29. Сүллә валак патәнчә ватә йәмра ...

Сылтәмалла: 1. Хәрпә качча юратса, атьәр шепрех туй тәвар, акә әнтә ... әнтә, епле ташлатә ват хуҗа. 3. Хәйән хәрне юратса аслә сәварни хысәнах хучә әна ... 5. Тусем-сәртсем хуп- ... юрә кайса пәтнәрен. 6. Тарни: тәттәм вәрман әшәпе пәр юлан ут кустаратә, ... пыратә тулхәрса вәрман әшне янратса, иккән ларнә утланса ... ситет ывәнса. 10. Хәйән ... киләнчә Нарспи канлә сывәрәтә, ыра тәләксем курса. 11. Пуш уйәхән вәсәнчә хәвел пәхрә ашәтса, Силпи яләнчә, юр ирәлчә васкаса. 12. Юмәс патәнчә: ури айне шәрт хурса ... хучә хәй умне, кәвак сүсәне якатса ... сине пәхрә куҗне чакәртса. 14. Апат хәтәр хәнәшән ... ури сәмәлран. 15. Мән тәвар-ха, кала-ха, мәнле пирән май тупас? Хәвел ... қағ пулсан, паян туя ларташсә. 16. Хушәлкара: картишәнчи лахисем тәрашсә-сәке ташласа. Тухса кайрәс хәтисем, ыра юрә ... са. 19. Сетнер, таврән хәвәртрах, шыва анатә пәр ... Чун савнипе калаҗса уйрәлассән туймарәм. 20. Сүхе ... кулнә чух каччән чунә сәмселет, ун пек хитре хәре мәнле каччә юратмә?

Аялалла: 1. Нарспи әсә. Анчах сәрлә пулчә те сәм хупларә ... әшне. 2. Шывсем сәнчә, сәр сәнчә ... пулса вәл тәрәт. 3. Тукасри сәк кил-... аякранах курәнәт. 4. Акә тусан әшәнчә карчәк ... сәс утатә, хәй вәл хәрах аллипе йәтнә сәра чәресси. 5. Аслә ял та ... икә тәвән хушшинчә. 7. Сәнә сәтан укәлчә, кив капанлә ... тәрлә сәмәслә пахча. 8. Утса-утса пынә чух шәнкәртатәт тенкисем, кушсәмпә ... чух, каччән чәри сәкленет. 9. Чәваш ... урәлмәстә, мухмәр иртсе каяймәстә. 10. Авантарәх апатлан, ... тулса вәй кәтәр. 13. Хәй кәтәвә патәнчә ... шәхличә каләт. 17. Сү, сәт-турәх, ... пыл тулли мар-и нүхрепре. 18. Силпи ялә – аслә ял, хула тейән инсәтрән, ахәр кунти чәвашсен ... пур-тәр сәв вәсен. 21. Тәрлә апат айәнчә ... сәтел авәнәт. 22. Кушсәмпә пәхнә чух каччән ... сәкленет.

Сылтәмалла: 1. Ватә пусәм усәнчә, эсә сәлла пулнипе ыра кунәм ... 3. ... сәк кил-сүрт аякранах курәнәт. 5. Лаша сине лартәттәм, аяккалла ку ... вәсәттәм те кайәттәм. 7. Мунчари сәпәнмалли ыра. 9. Мән ситменши ухмахә упәшкине ... Сәк Сетнерпе вәрманта ләпәштатса сүреме. 12. Спортменсем олимпиадәри вәйәра ... ылясә. 14. Урам тәрәх сыннисем ... пекех уташсә. 15. Аслә ... әрнинчә мәнле чәваш әсмен-ши?

Аялалла: 2. Хәвел пәхрә ашәтса, Силпи ... яләнчә юр ирәлчә васкаса. 4. Хәвел ансан қағ пулсан, паян туя ларташсә ... пуянпа. 6. Сентти килет сиктерсе кәвентине утланса, сәпатә паттәр лашине хәй ... хуллипе. 8. Сивәч сәва вашлатрә сүлман ... сийәнчә. 10. Чәваш ыртатә ..., мухмәр иртсе каяймәстә. 11. Сичә ... килнә ют атте килне хәтана. 13. Устәресе устәртер, устәртер те ... сутса ярса пәтертер. 16. Старик ларәтә вәлтапа йәпәрт-япәрт ... не улталасән әманпа.

В.НИКОНОВ (Шупашкар) хәтәрленә.